

Theológiai akademiánk legközelebbi tudományos feladata. ¹⁾

Tisztelendő Professzor urak, kedves hallgatók!

Engedjék meg, hogy az akadémia előljárósága nevében a munkára indulás első pillanatában igen röviden egy pár szót szólhassak én is.

A theológiai akadémia készülő szabályzata szerint: ez az akadémia az unitárius szellemű tudomány fókuszja, melegágya. Az unitárius gondolatnak, mint vallásos világszemléletnek, itt kell meggyökereznie, s innen kell szétsugároznia a hívő lelkek megvilágítására és boldogítására.

Ennek az akadémiának kettős célja van: egyik a gyakorlati papképzés, másik a theológiai tudomány unitárius szellemben való művelése. Hogy mi ma ebben a zavaros szellemi áramlatokkal telített társadalmi életben, a mai gazdasági válságoktól gyötört és lelki nyugalmát elveszített emberi társadalomban a pap hivatása, azt hiszem, mindnyájan érzik s csupán azt szeretném, ha ennek tudata állandóan nyugtalanító lánggal lobogna lelkükben. Ez a hivatás apostoli lelket, örök nyugtalanságtól üzött, folyton építeni akaró, soha megnyugodni és megelégedni nem tudó szellemiséget kíván, szóval prófétákat és apostolokat. De nem erről akarok én beszélni.

Hanem az akadémia másik, tudományos feladatáról. A theológiai tudományok rendszerében vannak olyanok, amelyeket mivelhetnek mások is s mi az elért eredményeket átvehetjük és elsajátíthatjuk. De vannak olyan feladatok, amelyeket rajtunk kívül senki ezen a világon meg nem oldhat, el nem végezhet; amelyeknek az elvégzéseért Isten és emberek előtt, a történelem ítélőszéke előtt egyedül mi vagyunk felelősek. Ez a nehéz, gyönyö-

¹⁾ A theológiai akadémia évnyitó ünnepélyén, okt. 1-én.

rüséges munka reánk vár. Én két ilyen feladatot látok. Egyik az unitárius hittan, másik az unitárius egyház történelmének megírása. Ezzel a két dologgal mind a mai napig adósa vagyunk a világnak s a tudománynak s mindenekelőtt adósa vagyunk saját magunknak. Ezt az adósságot más helyettünk ki nem fizetheti, le nem törlesztheti.

Irodalmunkban hittani munkát is, egyháztörténelmünkre vonatkozót is kettőt ismerek. Egyik a Szent-Ábrahámi Summája, másik a Ferencz József Hittana. Mindakettő kitünő munka a maga nemében és a maga korában, de nem az, amire nekünk ma szükségünk van. Szent-Ábrahámi páratlanul áll a 18. századi egész magyar protestáns vallástudomány irodalmában, de egy nagy hibája van. Az, hogy nem unitárius. Szent-Ábrahámi lelke előtt ott állott a dézsi komplanció tilalomfája s a század ariánus-üldöző lelketlenségét lefektében és felkeltében szüntelenül kellett éreznie az egyháza létét féltő főpapnak. Nem volt szabad azt írnia, amit a lelke diktált, hanem azt, amit a komplanció megengedett. Ferencz József hittana nem érzi ezt a szellemi béklyót, de a felvilágosodás légkörében fogant lelki gyökérszete s a Kanti „tisztá ész” kultusza mellett megfélemedezik Schleiermachernek arról az örökérvényű és örökigaz megállapításáról, mellyel minden modern theológiának utat nyitott s a vallásos gondolkodás történetében új korszakot jelöl, hogy minden vallás alapja az érzelem. Ez a hiány magyarázza s némileg igazolja is azt a gyakran hallott vádat, amely vallásunk ridegségét hangoztatja. És emellett ez a Hittan középiskolai tanulók részére készült tankönyv, amely kitűzött céljánál fogva és mert tudományos igényeket nem támaszt, nem is lehet az, amire mi gondolunk s aminek hiányát mélyen érezzük.

Egyháztörténelmünk szintén kettő van. Egyik a Kénosi—Tözsér, illetőleg Uzoni Fosztó kézirati műve, másik a Székely Sándor „Unitária vallás történetei Erdélyben”, mely nem egyéb, mint az előbbinek rövidre fogott kivonata. Nem kell sok szót vesztegetnem arra, hogy, bármennyire gazdag és értékes anyagot gyűjt is össze az előbbi, egyik sem felel meg a történetírás mai legszerényebb igényének sem.

Ki fogja valaha megírni a mi hittanunkat, ha nem mi? Ki fogja összeállítani és megírni a mi Golgotás multunkat, ha nem

mi? Legyen szabad emlékezetükbe visszaidézni Wilbur professzor előadását, hiszen legtöbbjük — azt hiszem — hallotta. Lebilincselő közvetlenséggel adta elő, hogyan tette ő élete feladatává az unitárius gondolat történelmi kifejlődésének megírását, hogyan készült e gyönyörű, de nehéz feladat megoldására, hogyan tanult meg 6—8 nyelvet csak azért, hogy eredetiben tanulmányozhassa azt a gazdag forrásanyagot, amely Európa különböző országainak könyvtáraiban kutatójára vár, hogyan tett hosszú, költséges és fárasztó utakat, hogy nyomról-nyomra kísérhesse a helyszínén az unitárius gondolat felbukkanásait.

Tudom én azt, kedves hallgatók, hogy egészen más amerikai és angol hittestvéreink helyzete, mint a miénk. Nem is merek még gondolni sem arra, hogy mi a tudományos munka anyagi feltételei tekintetében velők versenyezhetnénk. Szellemiekben is egészen a 19. század végéig nem állhattuk a versenyt. Nekünk a theológián a 60-as évektől kezdve majdnem egy félszázadig csak egy egész és egy fél tanárunk volt akkor, mikor pl. az erdélyi reformátusok theológiáján már négy tanár működött. Egy és fél tanárnak kellett előadnia a theológiai és filozófiai tanulmányoknak azt az egész körét, melynek művelésére ma öt tanárunk van. Lehet-e méltányosan és igazságosan azt kívánni, hogy egy és fél tanár annyit végezhesen, mint amennyit öttől méltán elvárhatunk?

Ámde a helyzet a század fordulóján lényegesen megváltozott. Az addig a polyhistoriák alapján egy emberre halmozott tanulmányok öt, sőt hat szakcsoportra osztattak. Minden szakcsoport külön tanárt kapott és a tanárok — ami nem utolsó szempont — biztos, nyugodt anyagiaktól nem gyötört megélhetést. Idestova három évtizede e változásnak, de a feljebb vázolt lényeges hiányok még fennállanak.

Nincsenek nekem olyan nagyszabású, szélestávlatú elgondolásaim, mint aminő programmal Wilbur professzor egyháztörténeti munkájához fogott.

Csupán arra gondolok, hogy aki a magyar unitárius hittant megírni, a magyar unitárius egyház történelmét a mai kiválmaknak megfelelően összeállítani akarja, annak legalább angolul, németül és latinul tudnia kell. Ha nem is a beszélés folyékony készségével, de a nehézség nélküli, tökéletes megértés mértékéig.

Theologiai akadémiánk legközelebbi tudományos feladata.

Ismétlem, mi e feladatok megoldását senkitől mástól nem várhatjuk. Filozófiai, pszichológiai, pedagógiai munkát irhatnak mások is. De az unitárius hittant és egyháztörténelmet csak mi irhatjuk meg, ez a mi feladatunk s ha nem teljesítjük, az erkölcsi felelősség a mi lelkiismeretünket terheli. És a lehetőség útja is nekünk áll leginkább és viszonylag akadályok nélkül nyitva. Könyvtárunkban egy kiaknázatlanul álló, rendkívül gazdag és becses forrásanyag nekünk áll legkészségesebben és legkevesebb költséggel rendelkezésünkre.

A munkábaállítás első alkalmával ezeket akartam Önöknek elmondani s boldog volnék, ha valamelyikük, vagy néhányuk lelkében e tudományos feladatok iránt egy kis megértést és nyugtalanságot, egy kis magábaszállást, a meggondolásnak és értékelésnek csak egy kis szikráját ébreszthettem volna.

Az előjáróság nevében tisztelettel üdvözlöm ja tisztelendő professzor urakat, igaz és őszinte [érzéssel mondok Önöknek, kedves hallgatók, Isten hozottat. Az új iskolai évre jó egészséget, kitartást és szorgalmat kívánok. Isten kegyelme és áldása legyen minden jóra irányuló törekvésükön.

Dr. Gál Kelemen.

Adalék N. Fekete Gábor életrajzához.

Egyesek előtt ismeretes, hogy annakidején a mi boldog emlékezetű főgondnokunknak: nagyfalusi *Fekete Gábor* kolozsvári kir. ítélőtáblai elnöknek elhalálózása alkalmából *vázlatos* életrajzát összeállítottam volt, amely különböző okok miatt nem kerülhetett publikálásra; később pedig — igen jellegzetes körülmények között — kéziratom is elkallódott. Közhivatali pályán működő egyének részletes és irodalmi szempontból is értékes, rendszeres életrajzát megírni nagy feladat, mert a megszabott sinpáron: a hivatali fokozatokon való előhaladás külső tényén kívül a nagyközönség érdeklődésére számot tartó benső fejlődést nem ismerjük és a legkiválóbb munkásság is a hivatalos iratok szoros tömkelegébe szétszóródik. Emberileg teljesen lehetetlen a kiválóságot igazoló mozzanatokat adatszerűleg, iratszerűleg összeállítani s ezért az élet és jellemrajz folyamatos adatait halvány külső jelenségek-ből kell mozaikszerűen összeszedgetni.

Ez a nézőpont érvényesül a birói pályán kimagasló egyéniségekre nézve is, hacsak egyesek oly irodalmi munkásságot nem fejtettek ki, amely tevékenység az egyéni fejlődés, hirdetett elvek és kitermelt gondolatok tárházaként nem értékesíthető. Nagyfalusi Fekete Gábor élet- és jellemrajzirója is hasonló helyzet előtt áll. Hosszas és fáradságos uton előbb élete folyásának hiteles adatait kell hogy összeszedje s a lehetőségig hozzá kell jutnia azokhoz a családi, társadalmi és egyházi életet előnkbe táró jelenségekhez, amelyek az általános szólamokon túl bensőséges tartalmat adnak az irodalmilag is szabatos, rendszeres életrajznak. Én a mi egyházi embereink hiányzó életrajzát sokszor és sokféle formában tettem szóvá, de vizout azt is kiemeltem, hogy ily életrajzok megírására hivatott embereink úgy el vannak más sürgősebb és aktuális kérdések kidolgozásával foglalva, hogy a megkívántató idővel nem rendelkeznek. Ha és amennyiben ily életrajz alapos